

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

20741 x

Uppsland
Knivsta

21/6

Lindsköm, J.W. 1950

ULM:s fågel. U188 Vård och
användning av vilda träd,
buskar och örter på inägomark.

5 bl. 4. 5

20741

B 1

Växter som de använde till färgning av kläder, garn och vävnader. Nedanstående uppgifter har jag fått av en man som heter Görgensen. Han är från Hälsingborg. I unga år gick han i högre skolor, han behäskar Tyska och Engelska samt troligen franska och delvis latin. Men han är ett original s.a.s. Han har vistats där i Knivstatrakten mellan trettio -- fyratio år. Han försörjer sig med att samla in medicinalväxter, snickra, dagsverka hos bönder, måla m. m. Fr n. bor han i en av flygelbyggnaderna vid Valloxsäby. Jag har känt honom närmare 35 år. G. är fridsam och går ej i vägen för någon. Han är ett snille och på samma gång ett original. Jag besökte honom den 26 maj för att höra något om vad han hade reda på att de gamla använde sig av i fråga om växter. På samma gång vill jag meddela att mitt besök gällde ej de växter som han insamlade för apoteken i Göteborg och Stockholm, och andra städer. Här nedan han uppgifter.

Berberis, barken och bären användes till färgning.

Brakved viste han ej vad de använde till, men att de växte på sump-
Häggbark som är på häggens kvisttar tages om våren medan -marker.
 saven sitter kvar . Det tages centimeters breda skivor, torkas.

Färgningsmedel.

Mjölönris - torkades och maldes på gamla kvarn! Användes till färgningsmedel. För ylle.

Mossa använde de även vid färgning
Ängsull användes till småkuddar

6 2
Kivista 2
Barken av olika träd användes till:

Bark av sälj, vide, björk, användes till sämskmakare. Ungbjörkbark till både sämskmakare och garvare.

Ekbark användes vid garverierna. Barken torkades på loge eller i annan skugga. Barken höggs i bitar, storlek cirka 9 X 9 centm.

Innan barken höggs i bitar och lades in på logen hade den en tid torkat i skogen.

Bast av lind användes av repslagare. Bönderna tillverkade själva sina repvaror av bast. Bastrep brukade hålla minst tjugu år om det ej fick ligga där det var vått och fuktigt.

Näver skars i storlekar 12 / 12. Nävern användes vid taktäckning och till en hel del andra arbeten, exempelvis vid skotillverkning, till näverdoser och askar och en hel del andra husgeråd.

Aska av lövträ. Lövträaska användes till att koka lut av. ^{ny}Lövträaskan var bäst, aska av barrträ var mycket sävare och stod ej så ^{hög} i pris. Sådan lut av aska ersatte våt nuvarande lutpulver som finnes att köpa i allmänna handeln.

Kol av ek var förstas den bästa och hade mångsidig användning

Av basten på Nässlor använde de gamle på lika sätt som vad basten av lin blir använt ännu den dag som är

Enligt Görgensen.

Björklöv, färska torkas--, pulvriseras, kokas som te, men rätt starkt. ansågs vara bra mot åderförkalkning.

Bj-örksav, bara till att jäsa för att sedan användas till dricka. Björksav ansågs ock vara bra att tvätta ansiktet med så att hyn blev mjäll och fin.

! En-bär, av dem bereddes druvsocker, enbärdricka. Enbär användes också till svinmat.

Enbärsbuskens rot torkades pulvriserades och användes en dekot därav till hårvatten. Till hårvatten använde de också karlborsrot som rostades och maldes lika som enbärsbuskens rot.

Haktornsblommor blev också använda till medicinskt ändamål, men G. kom just för tillfället ej ihåg var det var till.

Lindblommor kokades likasom te, medel var mot frossa.

Mannablöt, var urindrivande, och blev ofta använd vid blåskatarr.

Rönnbär, torkade och pulvriserade, mot blåskatarr, renade njurarna.

! Måbär, av dem gjorde de sylt.

! Nypon, använde de gamla som både mat och medicin VAV torkade nypon kokades en dekot som var värmande.

Olvon, Bären är röda och användes till prydnader, innanfönster och begravningskransar. De är hårda och fryser ej sönder. användes även till fågelmat.

! Oxelbär var på sätt och vis mat i gamla tider. Ändvändningssättet var olika. Har hört att torkade oxelbär användes till att dryga ut soppor med.

2
Harsyra som växte i mossan på stenar som var i skuggan. De gick och tuggade på den, det skulle vara bra så de gamle. Samma sak var det med en växt som vi kallade för sur sill! Stammen var knappt så grov som en blyertspenna, men den innehöll en läskande syra.

Fläderthe, mot förkylningssjukdommar.

Malört mot råttor och flugor. Även som krydda och medicin, t.ex. malörtsbrännvin.

Lindblommor kokades och draks som the vid förkylningar.

Flädern var nyttig också för fåren under vintern, för att fåren skulle vara vid god hälsa.

Fläder användes ock för att sätta smak på pannkakor.

Vattenklöver och vattenklöverrot. Enl. Görgensen, tyskarna gjorde öl av vattenrot förr i tiden.

Görgensen sade, att till all medicin blandas det till av tre till fyra sorbeters beståndsdelar.

Kådplåster gjorde de av grankåda, vanligt bivax, litet talg och trätjära. Förr i tiden gjorde de kådplåster i alla allmogehem. Gamle 97 åriga trumslagaren Löfqvist minns det mycket väl. Skulle vara roligt att veta vilket år den kloka gubben eller gumman först kom att blanda till de olika delarna till kådplåster.

3 Pors, gammalt medel mot värk, reumatisk. Kokas och drickes lika som te.

Pors kallas också för skvattram.

- Slånbar, mat, syltas. Använt också torpat pulvriserat, tillagas då som chocklad. Bar mot reumatism. Plockas då de är frostbitna.

Tibast

Backtimjan, mot förkylning. Timjandroppar mot tandvärk.

Baldersbrå mot förkylning.

Gråbo. Visste ej vartill det blev använt, men han skickar gråbo t Gö--g.

Getpors-öl. Brygges av humle, getpors o kummin.

Kamomil, Drickes som te. Mot frossa och förkylning

- Kummin, användes som krydda.

- Körvel, att sätta smak på soppa.

Tibsticka. Mot magsjukdommar, hästar och kor.

Malva, prydnad.

Millefolium. Dekot av millefolium läkemedel mot förkylning, användes ock som kaffeersättning.

Åkerfräken. Av avkok på åkerfräken gjorde de salvor, de drack ock åkerfräken-te som ansågs ha förunderligt läkande verkan vid ett flertal sjukdommar

Vallrotsört. Känd av de gamle som värdefullt läkemedel. Görgensen hade en hel del hemma. Dessa var torkade och färdiga att sända till apotek.

Nässelrötter, torpkade pulv. bra mot astma. Kokas som chocklad el. the.

Rölecka. Renar magen.

Sjörbjuggsgräs, vitaminrikt medel mot sjörbjugg